

भारतीय अन्न महामंडळ आणि पुणे जिल्हा माल साठवणूक क्षमता

शेख कामरुन्निसा अ. हमीद

संशोधक विद्यार्थी (पी.एच.डी)
एस.बी.कुल कॉलेज, केडगांव
महाराष्ट्र भारत

डॉ. सदाशिव लक्ष्मण शिरगावे

मार्गदर्शक
कला व वाणिज्य महाविद्यालय, दौंड
महाराष्ट्र भारत

सारांश:

भारतीय अन्न महामंडळ हे सार्वजनिक क्षेत्रात कार्य करीत आहे भारतातील सर्व लोकांना पुरेसे अन्न उपलब्ध व्हावे, त्यांची उपासमार होवू नये म्हणून प्रयत्न करते. अन्न धान्याची गरज भागविण्यासाठी शेतकऱ्यांकडून अन्न धान्य खरेदी करते आणि त्यांच्याही उत्पन्नाला किमान आधार किंमत देवून न्याय देण्याचा प्रयत्न करते. यामध्ये प्रत्येक तालुक्याच्या ठिकाणी शासकीय अन्न धान्य साठवणूक उपलब्ध करून दिलेली आहे.

9.9 प्रस्तावना :

देशातील नागरीकांना पुरेसे अन्नधान्य उपलब्ध करून देणे हे जगातील बहुतेक सर्वच विकसनशील देशांचे आर्थिक नियोजनाचे उद्दिष्ट आहे. 929 कोटीहून अधिक लोकसंख्या असणाऱ्या भारत देशात 90 टक्के भारतीयांच्या रोजगाराचे व उपजिविकेचे साधन शेती हेच आहे. अन्नधान्याचे उत्पादन करणारा भारत हा एक मोठा देश आहे. भारत हा महासत्ता होण्याच्या दिशेने गरुड झेप घेत असताना देशातील प्रत्येक व्यक्तीला अन्न मिळणे ही एक मुलभूत व चिंतेची बाब आहे.

भारताने अन्नधान्याच्या बाबतीत इतर देशावर अवलंबून राहणे ही एक लाजीरवाणी बाब आहे. शिवाय ही बाब फार धोकादायक आहे आणि म्हणूनच देशातील प्रत्येक नागरीकाला पोटभर

अन्न मिळावे, कोणीही उपाशी राहू नये या भूमिकेतून केंद्र शासनाने भारताचे अन्न महामंडळाची स्थापना केली. अन्न महामंडळ कायदा १९६४ नुसार एप्रिल १९६९ पासून सरकारने सुरु केले.

भारताचे अन्न महामंडळ हे अन्नधान्याची खरेदी, साठवणूक, वाहतूक, वाटप आणि विक्री करते.

१.१.२ भारताच्या अन्न महामंडळाचे उद्दिष्ट पुढीलप्रमाणे:

- देशातील प्रत्येक नागरीकाला पोटभर अन्न मिळावे.
- गरजू व गरीब लोकांना सवलतीच्या दराने अन्नधान्य मिळावे.
- शेतकऱ्यांचे हित जोपासणे, शेतकऱ्यांच्या वस्तूला योग्य किंमत देणे.
- सार्वजनिक वितरण व्यवस्थेच्या माध्यमातून संपूर्ण देशात खाद्य अन्नाचे वितरण करणे.
- बफर स्टॉक संतोषजन्य करणे.
- शेतकऱ्यांना वस्तूची फायदेशीर किंमत प्राप्त करून देणे.
- किंमत स्थिरतेसाठी बाजारपेठेत हस्तक्षेप घेणे.
- अन्न धान्याची खरेदी करणे.
- अन्न धान्याची वाटप व्यवस्था हाती घेणे.
- अन्न धान्याचे सट्टेबाजीचे आणि नफेबाजीचे व्यवहार नियंत्रित करणे.
- हंगामी आणि प्रदेशिक परिस्थितमुळे वस्तूच्या किंमतीत जर चढ उतार होत असेल तर त्यावर नियंत्रण ठेवणे.
- अन्न धान्याच्या वाढीसाठी शेतकऱ्यांना कर्जपुरवठा करणे.

१. पुणे जिल्ह्यातील माल साठवणूक गृह:

भारतीय अन्न महामंडळ हे तळागळातील लोकांसाठी अन्न उपलब्ध करून देते, हे महामंडळ राज्यातील शेतकऱ्यांचा अन्न धान्याच्या उत्पादनात किती खर्च आलेला आहे याचा सरासरी अभ्यास करून किमान आधार किंमती ठरविते. भारतीय अन्न महामंडळ, केंद्र सरकार, नाफेड याच्या मदतीने तो माल वेगवेगळ्या राज्यात पोहचविला जातो.

शेतकऱ्यांकडून खरेदी केलेल्या मालाची साठवणूक योग्य पद्धतीने करता यावी म्हणून पुणे जिल्ह्यात शासनाने माल साठवणूक गृहाची व्यवस्था उपलब्ध करून दिलेली आहे. ती सुविधा किती क्षमतेची आहे, कोणकोणत्या तालुक्यात आहे हे पुढील तक्त्याच्या आधारे स्पष्ट होते.

२.१ पुणे जिल्ह्यातील अन्न धान्य माल साठवणूक गृह (आकडेवारी क्षमता टनमध्ये)

अ.क्र.	तालुका	गोडाऊनची संख्या	माल साठवणूकीची क्षमता
१	भोर	२	३००
२	वेलहा	१	५०
३	मावळ	४	१६०
४	मुळशी	३	३००
५	हवेली	७९	१२९००
६	खेड	२५	४६००
७	आंबेगाव	१६	३२००
८	जुन्नर	२०	५०००
९	शिरूर	३०	७५००
१०	बारामती	४५	१०३००
११	दौंड	२३	२३००
१२	इंदापुर	६	१४६०
१३	पुरंदर	६	१०५०
	एकूण	२६०	४९१२०

संदर्भ: शेतकी विभाग पुणे.

वरील तक्त्यावरील असे स्पष्ट होते की, पुणे जिल्ह्यातील हवेली तालुक्यात जास्तीत जास्त अन्न धान्य साठवणूक गृह आहे, आणि वेलहा या तालुक्यात एकच माल साठवणूक गृह आहे. पुणे जिल्ह्यात एकूण २६० अन्न धान्य माल साठवणूक गृह आहेत आणि त्यांची क्षमता ४९१२० टन एवढी आहे.

यावरून असे स्पष्ट होते की, भारतीय अन्न महामंडळ हे राज्यातील प्रत्येक तालुक्यात पोहचण्याचा प्रयत्न करित आहे.

संदर्भ-सूची :

१. www.ifc.com
२. maharashtra gov. agriculture department
३. पुणे जिल्हा अर्थी आणि सामाजिक माहिती
४. krishi.maharashtra.gov.in